

РОЗДІЛ 4. ЕКОЛОГІЯ ТА ОХОРОНА ПРИРОДИ

УДК 581.5

СУЧАСНИЙ СТАН РОСЛИННОСТІ ЗАПЛАВИ Р. ЮШАНЛИ

Байдіков Є.А., аспірант

Таврійський державний агротехнологічний університет

Досліджувався сучасний стан рослинності р. Юшанли в період зниження антропогенного впливу на її екосистеми. Виявлено, що типова лучна рослинність на дослідній ділянці представлена лише 22 видами, що відносяться до 13 родин. А на ділянці, яка зазнала антропогенного впливу, сформувалися рослинні спільноти з домінуванням таких адвентивних та агресивних видів як амброзія полинолиста та нетреба звичайна.

Ключові слова: лучна рослинність, антропогенний вплив, адвентивні види.

Байдіков Е.А. СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ РАСТИТЕЛЬНОСТИ ПОЙМЫ Р. ЮШАНЛЫ / Таврический государственный агротехнологический университет, Украина.

Исследовалось современное состояние растительности р. Юшанлы в период снижения антропогенного влияния на ее экосистемы. Определено, что типичная луговая растительность на исследуемом участке представлена лишь 22 видами, которые относятся к 13 семействам. А на участке, подвергнутому антропогенному влиянию, сформировались растительные сообщества с доминированием таких адвентивных и агрессивных видов, как амброзия полыннолистная и дурнишник зобовидный.

Ключевые слова: луговая растительность, антропогенное влияние, адвентивные виды.

Baydikov E.A. THE CURRENT STATE OF VEGETATION FLOODPLAIN OF YUSHANLY RIVER / Tavria State Agrotechnological University, Ukraine

The current state of vegetation floodplain, Yushanly river, during reduction of anthropogenic influence on its ecosystem, are investigated. It was determined that the typical meadow vegetation in the studied area represented only 22 species, which belong to 13 families. A section on human-influenced, formed plant communities with domination of adventitious and aggressive species, such as *Ambrosia artemisiifolia* and *Xanthium strumarium*.

Key words: meadow vegetation, anthropogenic influence, adventitious species.

ВСТУП

Басейни річок Південної України зазнали значної трансформації у ХХ ст. під впливом антропогенних чинників. Особливо постраждали екосистеми річок Приазов'я, однією з яких є ліва притока р. Молочної – Юшанли. Вона відноситься до невеликих водойм, оскільки її довжина складає всього 94 км, а площа басейну – 545 км² [1]. Найбільший вплив на фітоценози до недавнього створювали: випасання великої рогатої худоби та овець, а також землеробство та гідробудівництво. Останні чинники ще й зараз є досить важливими для прибережних екосистем, тоді як вплив свійських тварин скоротився внаслідок значного зменшення їх чисельності.

Це створило нові екологічні умови, за яких одні види рослин отримали суттєву перевагу у розвитку, а інші, навпаки, зазнали пригнічення. Враховуючи зміни, які сталися в заплавах приазовських річок, ми поставили за мету дослідити сучасний стан рослинності р. Юшанли в період зниження антропогенного впливу на її екосистеми.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Дослідження рослинності проводилось на ділянці заплави р. Юшанли біля с. Зарічне Мелітопольського р-ну. Вивчення рослинності р. Юшанли проводилось за допомогою пробних ділянок, які розташовувалися на узбережжі, вільному від деревної рослинності, з нормальним світловим режимом і схожим видовим складом рослинних спільнот. Опис рослинності проводився на облікових ділянках розміром 1 x 1 м². Сира наземна фітомаса оцінювалась шляхом скошення всієї трав'янистої рослинності та зважування її на електронних вагах з величиною погрешності 2 г і гранично допустимим навантаженням 5 кг. Опис пробних майданчиків (n = 16) проводився за стандартними геоботанічними методиками [2,3]. Визначення рослин проводилось за сучасним „Визначником вищих рослин України” [4].

Згідно з геоботанічним районуванням, заплава р. Юшанли знаходиться в Причорноморсько-Приазовській сухостеповій фізико-географічній провінції [5]. Ця територія характеризується високими

літніми температурами, великою тривалістю безморозного періоду та різко вираженими посухами у другій половині літа. Середня температура липня складає + 23,0, січня – –30С. Середньорічна кількість опадів 380 мм при річній сумі випаровування 900 – 1000 мм [6]. Г.І. Білик [7] відніс цю територію до Молочансько – Терпіннівського степового і галофільно – лучного підрайону басейну р. Молочної з переважанням тонконогових луків. На жаль, нам не відомі матеріали про дослідження рослинності р. Юшанли, але є дані щодо рослинності заплави р. Молочної та її басейну.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Загалом рослинність р. Юшанли була представлена 13 родинами: айстрові (*Asteraceae*), бобові (*Fabaceae*), зонтичні (*Apiaceae*), мальвові (*Malvaceae*), лободові (*Chenopodiaceae*), маренові (*Rubiaceae*), розові (*Rosaceae*), подорожникові (*Plantaginaceae*), злакові (*Poaceae*), гречкові (*Polygonaceae*), черсакові (*Dipsacaceae*), губоцвіті (*Lamiaceae*), кермекові (*Limoniaceae*) (табл. 1).

Таблиця 1 – Видове різноманіття рослин у заплаві р. Юшанли

Родина	Видова належність
Зонтичні (<i>Apiaceae</i>)	Миколайчики плоскі (<i>Eryngium planum L.</i>), морквічник альпійський (<i>Silaum alpestre L.</i>), морква дика (<i>Daucus carota L.</i>)
Айстрові (<i>Asteraceae</i>)	Полин гіркий (<i>Artemisia absintium L.</i>), нетреба звичайна (<i>Xanthium strumarium L.</i>), жовтозілля еруколисте (<i>Senecio erucifolius L.</i>), амброзія полинолиста (<i>Ambrosia artemisiifolia L.</i>), айстра верболиста (<i>Aster salignus Willd</i>)
Лободові (<i>Chenopodiaceae</i>)	Лутига блискуча (<i>Atriplex nitens Schkuhk</i>), лутига лежача (<i>A. prostrata Boucher</i>)
Черсакові (<i>Dipsacaceae</i>)	Черсак щетинистий (<i>Dipsacus strigosus Willd. ex Roem. Et Schult.</i>)
Бобові (<i>Fabaceae</i>)	Буркун білий (<i>Melilotus albus Medik.</i>), Лядвенець український (<i>Lotus ucrainicus Klok.</i>)
Губоцвіті (<i>Lamiaceae</i>)	Котяча м'ята дрібноквіткова (<i>Nepeta parviflora Bieb.</i>)
Кермекові (<i>Limoniaceae</i>)	Кермек Мейера (<i>Limonium meyeri (Boiss) O.Kuntze.</i>)
Мальвові (<i>Malvaceae</i>)	Лаватера тюрінгська (<i>Lavatera thuringiaca Klok.</i>)
Злакові (<i>Poaceae</i>)	Пирій повзучий (<i>Elytrigia repens L.</i>), скритниця схенусовидна (<i>Crypsis schoinoides (L) Lam.</i>)
Подорожникові (<i>Plantaginaceae</i>)	Подорожник великий (<i>Plantago major L.</i>), подорожник корнута (<i>P. cornuti L.</i>)
Гречкові (<i>Polygonaceae</i>)	Спориш звичайний (<i>Polygonum aviculare L.</i>)
Розові (<i>Rosaceae</i>)	Перстач повзучий (<i>Potentilla reptans L.</i>)
Маренові (<i>Rubiaceae</i>)	Підмареник чіпкий (<i>Galium aparine L.</i>)

Найбільше представництво на дослідній ділянці мали види родини айстрових та зонтичних. Це пов'язано з тим, що вони легше пристосовуються до нових умов існування.

На початку літа, у червні, рослинний покрив р. Юшанли був представлений такими видами: жовтозілля еруколисте, буркун білий, миколайчики плоскі, морквічник альпійський, лаватера тюрінгська, лутига блискуча, підмареник чіпкий, перстач повзучий, подорожник великий, пирій повзучий, морква дика, нетреба звичайна, лядвенець український. Домінували в цей час морква дика, морквічник альпійський та пирій повзучий, на які припадало 55% проективного покриття на пробних майданчиках. Пересічний показник наземної сирової фітомаси склав 608 г/м².

У середині літа рослинний покрив дослідної ділянки не зазнав суттєвих змін. У травостой з'явилося декілька нових видів: подорожник корнута, амброзія полинолиста, кермек Мейера. Домінантом виступав пирій повзучий, який в середньому займав 55% площі ділянки. Показник сирової наземної фітомаси склав 370 г/м².

Наприкінці літа рослинний покрив поповнився декількома новими видами: скритниця схенусовидна, айстра верболиста, лутига лежача. Домінували в цей час нетреба звичайна та пирій повзучий 35, та 55 % відповідно. Середній показник наземної сирової фітомаси склав 578 г/м².

Для порівняння досліди були проведені на ділянці, яка була раніше розорана. Рослинний покрив цієї ділянки був представлений такими видами: амброзія полинолиста, лутига лежача, підмареник чіпкий,

перстач повзучий, подорожник великий, а також новими видами: котяча м'ята дрібноквіткова, полин гіркий, черсак шетинистий, спориш звичайний. Домінантом була амброзія полинолиста, яка займала 55% проективного покриття. Середній показник наземної сирової фітомаси склав 687 г/м².

Антропогенне втручання стало причиною формування рослинних співтовариств з переважанням не специфічних видів, таких як амброзія полинолиста та нетреба звичайна, на які припадає 60 відсотків проективного покриття.

Загалом, упродовж літа спостерігалася неоднозначна динаміка фітомаси в районі дослідження (рис. 1). З весни до початку літа вона стрімко наростала і сягнула на кінець червня 1-го максимуму. Пізніше, у міру зростання температури повітря, що спричинило значне погіршення екологічних умов через скорочення запасів ґрунтової та повітряної вологи, відбулося всихання деяких рослин. Наслідком цього стало скорочення фітомаси. Починаючи з серпня, під впливом локальних опадів почалося збільшення останньої, яке не зупинили наступні посухи.

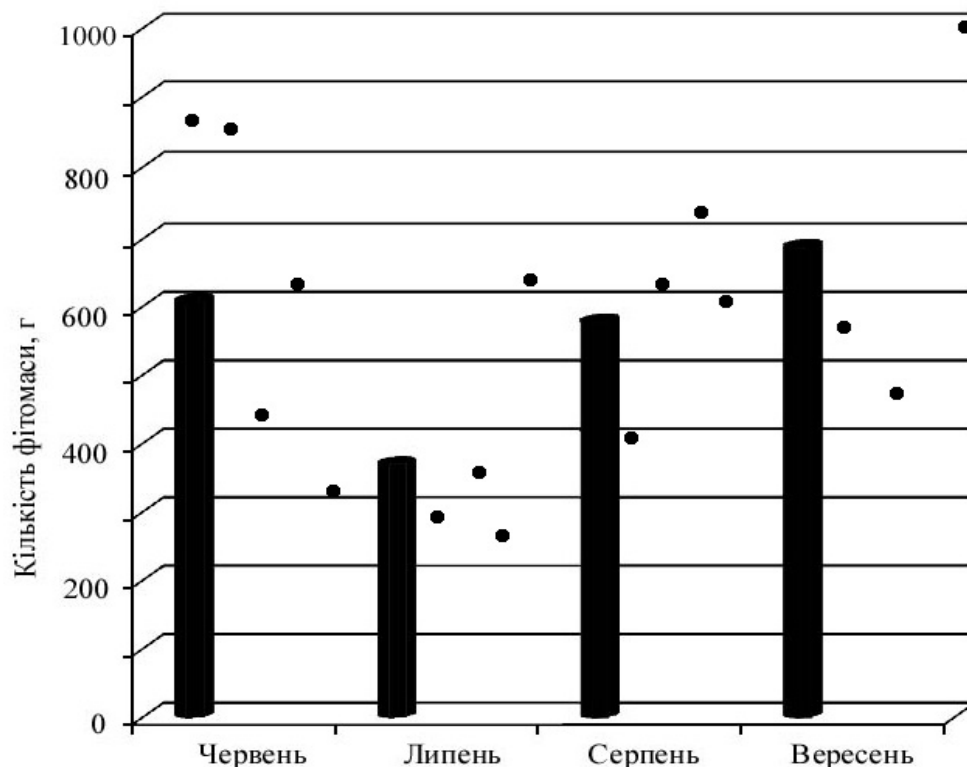

Рис. 1 – Динаміка наземної сирової фітомаси у заплаві р. Юшанли (n = 16).

ВИСНОВКИ

1. Лучна рослинність у заплаві р. Юшанли біля с. Зарічне дуже бідна, оскільки представлена лише 22 видами, що відносяться до 13 родин.
2. Досліджувана річкова заплава зазнала значної антропогенної трансформації, наслідком чого стало формування рослинних спільнот із домінуванням таких адвентивних та агресивних видів, як амброзія полинолиста та нетреба звичайна.
3. Найбільшу чисельність (n = 8) мали види із родин айстрові та зонтичні, на які припадає ~ 60% проективного покриття.
4. Упродовж літа спостерігалася неоднозначна динаміка фітомаси, з максимумами в першій половині літа та на початку осені, що було наслідком реакції рослин на коливання абіотичних чинників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Географічна енциклопедія України: в 3-х т. / Відп. ред. О.М. Маринич. – К.: Українська радянська енциклопедія, 1990. – Т. 2. – 480 с.
2. Юнусбаев У.Б. Оптимизация нагрузки на естественные степные пастбища. Методическая помощь / У. Б. Юнусбаев – Саратов: Науч. Книга, 2001. – 48 с.

3. Ярошенко П.Д. Геоботаника. Основные понятия, направления и методы / П.Д. Ярошенко– М. – Л.: Изд – во АН СРСР, 1961. – 474 с.
4. Доброчаева Д.Н. Определитель высших растений Украины / Д.Н. Доброчаева, М.И. Котов, Ю.Н. Прокудин. – К.: Наук. думка, 1987. – 548 с.
5. Андрієнко Т.Л. Геоботаничне районування Української РСР / Т.Л. Андрієнко, Г.І. Білик, Є.М. Брадїс та ін. – К.: Наук. думка, 1977. – 302с.
6. Коломийчук В.П. Структура водной растительности и флоры рек Северного Приазовья / В.П. Коломийчук // Гидрофильный компонент в науке о растительности: материалы Всероссийского теоретического семинара, (Заповедник „Галичья гора”, 8 – 10 августа 2005 г.). – Воронеж: Воронежский государственный университет, 2006. – 107 с.
7. Білик Г.І. Геоботаничний опис басейну ріки Молочної і Молочного лиману / Г.І. Білик // Ботаничний журнал АН УРСР. – 1946. – Т. III, № 1 – 2. – С. 51 – 58.

УДК 565.2:595.7(477.64)

ЕПІДЕМІОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ КРОВОСИСНИХ ЧЛЕНИСТОНОГИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗОН ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОГО ПРИАЗОВ'Я

Воронова Н.В., к.б.н., доцент, Горбань В.В., к.б.н., доцент, *Білецька Г.В., к.б.н., с.н.с.,
*Друль О.С., к.б.н., м.н.с., *Лугинін М.С., аспірант

*Запорізький національний університет
Львівський НДІ епідеміології та гігієни МОЗ України

На території рекреаційних зон північно-західного Приазов'я проведено вивчення видового складу кровосисних членистоногих, а саме комплексу домінуючих видів кровосисних комарів (родина *Culicidae*) і кліщів (родина *Ixodidae*). Встановлено наявність антитіл у хворих осіб у титрах 1:16 до 1:100 до вірусу КЕ та ІКБ. Проведено лабораторну діагностику та клініко-епідеміологічний аналіз випадків захворювань на ІКБ та КВЕ у районі дослідження. З'ясовано наявність природних вогнищ кліщового вірусного енцефаліту та хвороби Лайма на території дослідження.

Ключові слова: кровосисні комарі, кліщі, Західний Ніл, Тягіня, Батаї, V. burgdorferi, територія рекреаційних зон північно-західного Приазов'я.

Воронова Н.В., Горбань В.В., *Белецкая Г.В., *Друль О.С., Лугинин Н.С. ЭПИДЕМИОЛОГИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ КРОВОСОСУЩИХ ЧЛЕНИСТОНОГИХ РЕКРЕАЦИОННЫХ ЗОН СЕВЕРО-ЗАПАДНОГО ПРИАЗОВЬЯ / Запорожский национальный университет, *Львовский НИИ эпидемиологии и гигиены МОЗ Украины, Украина

На территории северо-западного Приазовья изучен видовой состав кровососущих членистоногих, а именно, комплекс доминирующих видов кровососущих комаров (семейства *Culicidae*) и клещей (семейства *Ixodidae*). Установлено наличие антител у больных людей в титрах от 1:16 до 1:100 к вирусу ИКБ и КЭ. Проведенно лабораторную диагностику и клинко-эпидемиологический анализ случаев заболеваний на ИКБ и КВЭ в районе исследования. Определено существование природного очага клещевого вирусного енцефалита и заболевания Лайми на исследованной территории.

Ключевые слова: кровососущие комары, клещи, Западный Нил, Тягиня, Батаи, V. burgdorferi, территория рекреационных зон северо-западного Приазовья.

Voronova N.V., Gorban V.V., *Beletsky G.V., *Drul O. S, Luginin N.S. EPIDEMIOLOGICAL VALUE OF BLOOD-SICKING ARTHROPODS OF RECREATIONAL ZONES OF NORTHWEST PRIAZOVYIE / Zaporizhzhya national university, *Lvov scientific research institute epidemiology and hygiene MPH of Ukraine, Ukraine

In territory of northwest Priazovye it is spent studying of specific structure of blood-sicking arthropods, namely a complex of dominating kinds of blood-sicking mosquitoes of family *Culicidae* and tick of family *Ixodidae*. Presence of antibodies at sick people in a titre from 1:16 to 1:100 to virus TE and Lime. Spent laboratory diagnostics and the kliniko-epidemiological analysis of cases of diseases on Lime and TE around research. Existence of the natural centre TE and diseases Lime in the investigated territory is defined.

Keywords: blood-sicking mosquitoes, pincers, the Western Nile, Tjaginja, Batai, V. burgdorferi, territory of recreational zones of northwest Priazovye.